

# MỘT ĐÁM RƯỚC MỤC ĐỒNG

Ngô Văn Lại

*Truyện kể của Trọng Lai đăng trên Tạp chí Chọn Lọc số 6, ngày 19.12.1966 tại Sài Gòn. Qua chuyện, phản ánh trẻ mục đồng trong những ngày lễ hội “hả hê” là thế nào !<sup>1</sup>*

Nông về nhà thì trời đã chạng vạng. Lùa trâu vào chuồng và gài không<sup>2</sup> xong, hấn đi ngay vào bếp như thường lệ.

Cả nhà vừa ăn cơm xong, chị bếp đang vén tэм mấy đĩa thức ăn thừa trước khi bày ra mâm để bữa cơm của chị và hấn ở xó bếp này xem đỡ phần bạc béo.

Chị gọi hấn: “Chú Nông vô ăn cơm rồi có đi làm việc làng!”

Hấn mỉm cười náo nức nghĩ đến ngày mai, ngày vui nhất đời của giới chăn trâu, phải đợi ba năm mới xảy ra một lần cho bọn làm nghề hạ tiện này. Không giấu được niềm vui, hấn khoe: “Chị Ba hợ<sup>3</sup> năm nay tôi làm Trùm phụ<sup>4</sup> khỏi phải cầm cờ như kỳ năm Dậu, góm! Có gì đâu mà cái cán nắm tràm cả tay, lại thêm gió cứ vật mình ngã oành oạch như vật nhái, đũa nào đủ sức cầm cờ được lên ba lần hát mục đồng thì về già qua Giáng Đông dự hát vật nhất định sẽ được ăn giải”<sup>5</sup>. Chị Ba nói sau tiếng cười: “Giải gì thì còn ham chứ giải hát vật ai có khôn cũng xin vái! Hơn được chẳng

---

<sup>1</sup> Chúng tôi không rõ tác giả nay ở đâu, xin được mạn phép đưa truyện vào sách để làm sáng tỏ thêm một lễ hội đặc biệt tại làng Phong Lệ huyện Hòa Vang.

<sup>2</sup> Không: tiếng miền Trung gọi là công chuồng trâu.

<sup>3</sup> Hợ: trợ ngữ, từ tương đương tiếng này của miền Bắc, à của miền Nam.

<sup>4</sup> Trùm phụ: chức phụ tá cho trùm chỉ trong đám rước mục đồng.

<sup>5</sup> Hát vật: song song với lễ mục đồng ở Phong Lệ, làng bên cạnh là Giáng Đông có tục đấu vật (chọn những ông già năm, sáu mươi tuổi).

thấy no béo gì, còn rủi có thua thì hết một đời! Chú không nghe nói hễ ai thua thì về nhà đau chết liền hay sao?”

Hắn mỉm cười không đáp. Điều này hắn cũng có nghe người ta đồn nhiều nhưng hắn còn nửa tin nửa ngờ; hắn thầm nghĩ: “Ừ, kỳ năm Dậu ấy quả có ông Biện Lương bị thua vật rồi sau đó qua đời thật, nhưng nghe nói, năm ấy trước khi vật, ông bị phát bệnh thình lình, song sợ bỏ cuộc thì làng bắt vạ nên phải ráng ra dự cuộc đấu, vậy chắc gì ông ta không chết vì bệnh hành! Với lại ông ta đã già, gân sức yếu ớt nên vật thua, nội dự keo vật cũng đủ đáng “gần đất xa trời” rồi, hưởng hồ về nhà còn nghe người ta nói ra nói vào, con cháu cần nhằn cười nhười nữa, riêng chuyện lo sợ cũng đủ chết rồi!”.

Gà trong xóm mới gáy lượt đầu, đình Thần Nông đã đông đặc người ta. Tất cả hào lý đều tề tựu đông đủ, không ai muốn thần thấy họ lơ là với vị Thần đỡ đầu cho hoa màu đất ruộng của họ.

Về phần mục đồng, anh nào anh nấy đều trong ngoài hai mươi tuổi, mặt mày rạm nắng xạm đen<sup>6</sup>. Đằng sau những chiếc áo dài đi mượn, các bắp thịt cuộn cuộn của họ như muốn phá lớp vải cũ kỹ để chui ra ngoài, tìm lại màu trời, ánh nắng quen thuộc của chúng. Nhắm chừng mọi người đã tập trung đông đủ, ông xã Mộc giữ chức Trùm mục, cất tiếng gọi to:

- Máy ông Trùm chỉ<sup>7</sup>, Trùm phụ đâu? Sắp hàng mục đồng lại thử coi! Năm nay có 26 lá cờ tư đó, lựa người cầm cho chính tề nghe! Kiếm riêng 52 đũa thiệt mạnh để lo cái khoảng đó!

Nông và Tý trọc dạ to một tiếng, hai đũa túm tím cười nhìn nhau. Lần đầu tiên một vị hào mục trong làng gọi đến chúng một

---

<sup>6</sup> Ngày xưa chăn trâu thường dùng người mạnh khỏe, trưởng thành để kiêm cả việc cày bừa nông tang.

<sup>7</sup> Trùm chỉ: người chỉ huy cuộc rước thần nhưng thường chỉ lo phần trật tự.

cách trang trọng như vậy. Chúng lúng túng trong bộ áo đen khăn xếp chạy tới chạy lui để dắt người này lên lôi kẻ kia xuống. Bọn mục đồng nhao nhao như một buổi chợ đang đông. Anh nào cũng tưởng mình cao hơn bạn nên rất bất bình khi bị kéo xuống, đưa lên, đổi chỗ đứng trong hàng.

Trong đình Thần Nông, đèn đuốc sáng như ban ngày, hương trầm bốc khói nghi ngút. Phía trước điện thờ, một cỗ kiệu hai đòn khiêng dâng hoa kết lá trông rất đẹp mắt. Đó là công trình của hai anh thợ trong Vĩnh Điện, được làng mời ra từ ba hôm nay để lo phần trang hoàng cỗ kiệu thần.

Ba hồi chiêng trống vang lên. Tiếng ồn ào ngót, dần dần rồi im phăng phắc. Thỉnh thoảng mới vang ra vài tiếng ho nghèn nghèn của mấy ông già không kìm nổi cơn ho.

Vị Trùm mục đứng trước điện thờ lâm râm khấn vái. Sau lưng ông, bốn mục đồng giữ phần khiêng kiệu khăn áo chỉnh tề như trình diện với thần. Khi Trùm mục lui ra, hai viên Trùm chỉ và Trùm phụ vào làm lễ, tiếp đến là những mục đồng khiêng kiệu. Lại một hồi chuông và trống, vị Trùm mục tiến lên thỉnh bài vị ở điện thờ, cung kính nâng ngang mày, quỳ xuống đặt vào trong kiệu rước. Trùm chỉ và Trùm phụ duyệt lại hàng ngũ mục đồng. Ba bên bốn bề cờ xí giăng ngang.

Chiếc kiệu được chuyên ra sân đình. Lại một hồi chuông trống nữa, toàn thể mục đồng hướng về điện Thần, chắp tay xá ba cái. Một hồi sênh nổi lên, báo hiệu đám rước khởi hành.

Đám mục đồng cầm đuốc và các lễ kỳ của làng đi trước, kế đến là kiệu thần và chiêng trống, sau nữa là phường bát âm và cờ xí của tư nhân.

Đoàn rước lạng lẽ băng qua các cánh đồng, thỉnh thoảng vài tiếng keng lắc cắc, nhắc đoàn người rước thần giữ không khí trang

nghiêm. Nông và Tý trọc chạy tới chạy lui bảo sơ sai cho có lệ, trong ánh trăng lờ mờ của đêm tàn, trong làng chỉ có một ít người lớn thức giấc đứng ven xóm nhìn ra, xa xa có vài tiếng chó sủa băng quơ.

Đến cồn Thần thì đã cuối giờ sủu, trăng đã mờ hẳn ánh sao hôm còn lấp loáng chân trời. Phía trước tảng đá trắng giữa cồn, nơi mà dân làng tin là chỗ Thần giáng ba năm một lần. Ở đây đã được trải sẵn một chiếc chiếu hoa sặc sỡ còn thơm mùi mới. Nông nhìn tảng đá trơn láng bất giác cảm thấy rờn rợn, ngày thường thả trâu ăn tại đây hẳn ngồi chơi hàng giờ trên tảng đá ấy mà vẫn đứng dung xem thường, giờ nhìn về kính cẩn của vị Trùm mục, thêm vào đó không khí im lặng của toàn thể mục đồng, Nông cảm thấy tảng đá như có một linh hồn huyền bí.

Chiếc kiệu rước Thần hạ xuống bên tảng đá từ nãy trên chiếc chiếu hoa, vị Trùm mục đang khấn lâm râm. Hình ảnh một bóng đen quỳ khấn giữa hai ánh đuốc bập bùng khiến Nông thấy rờn rợn. Một chập sau, Trùm mục đứng dậy hân hoan nâng chiếc đĩa bên trong có hai đồng tiền, một sấp, một ngửa đưa ra cho vòng người đứng quanh xem rồi thấp giọng:

- Ngài đã giáng.

Một hồi sinh lại nổi lên, Trùm chỉ và Trùm phụ chạy tới chạy lui sắp xếp lại hàng ngũ, sau ba hồi chiêng trống tiếp theo là một loạt trống cơm, rồi đến phường bát âm trong một khúc nhạc mừng, nghi lễ này cũng báo hiệu cho dân làng biết giờ rước thần đã đến, gõ ba tiếng sinh làm hiệu, vị trùm mục đồng đồng dục xướng lớn: “Hô chúng mục đồng Phong Lệ ta, xin cho tốt lúa tốt gieo, vũ thuận phong điều đồng reo một tiếng”. Đám mục đồng hợp thanh reo to “Giá hạ, giá hạ”. Tiếng reo như kéo dài mãi không dứt, người này hô chưa dứt, người khác đã nổi hơi theo cùng với tiếng reo, đoàn mục đồng cầm cờ nối đuôi nhau chạy theo vị trùm mục

quanh đi lộn lại quanh Cồn Thần. Tiếng sênh vang đến đâu, đám đông kính cẩn giạt ra đến đây, những cây cò của tư nhân, chủ cò không chịu để cò mình thiếu bất cứ màu nào, bất chấp cả mỹ thuật khiến hàng trăm màu cò phát phơ lông lộn như những con vật kỳ dị oằn oại trong ánh sáng lờ mờ. Khi đoàn cò dừng lại theo hiệu lệnh của Trùm mục thì đám mục đồng đã ướt mồ hôi, tuy trời vẫn còn lạnh sương đêm.

Trên cánh đồng trơ trụi, người bốn phía xóm đở ra mỗi lúc một thêm đông. Nông bắt đầu thấy lo ngại, chân trời ửng sáng lờ mờ, máy bó đuốc vác theo dự trữ cũng đã tàn gần hết. Tý trọc chạy đi chạy lại đập phải lũ trẻ đang lún chen làm roi mây cứ vun vút.

Tiếng trống, tiếng chiêng mỗi lúc càng thêm lôi cuốn, âm nhạc dập dìu như lời mời mọc. Lũ trẻ con cố chen lún để được thấy tận mặt ban nhạc công cùng các thứ nhạc khí lạ mắt. Chúng bất chấp những làn roi hung hăng của Tý trọc, có đứa còn lom khom chui xuống kiệu Thần để xê dịch theo đoàn rước. Nông không ngớt xô lún sóng người, cứ gần được chỗ này thì chỗ khác lại tràn tới, gặp những người quen, Nông chỉ kịp chào vội vàng bằng một nụ cười vói nét mặt nhẽ nhại mồ hôi, rồi tíu tít đi làm phận sự. Đoàn rước tuy toàn những mục đồng vạm vỡ nhưng cũng phải cố gắng hết sức mới giữ được hàng ngũ xê dịch của mình. Trời đã hừng sáng, đoàn rước đi từ từ, tiếng chiêng, tiếng trống hoà lẫn với tiếng reo hò “Giá hạ” chốc chốc lại vang lên, lũ trẻ cũng hoạ theo gây thành một thứ âm thanh hỗn tạp. Thỉnh thoảng một vài đứa trẻ bị chèn ép, khóc vang lên, lâu lâu lại có tiếng đàn bà gọi nhau ơi ới. Mặt trời đã lên quá ngọn tre, ánh nắng hơi gắt, mùi hơi người bốc ra rất khó thở, gió như bị người ta ngăn lại giận dữ vượt thoát lên cao, hung hăng trút căm hờn vào những lá cò sặc sỡ vật nhau nghe phành phạch trên không trung làm mấy chú mục đồng phải mắ

miệng. Chúng thay nhau hai người một cây, gồng các bắp thịt rắn chắc mới kềm nổi thế cầm cho vững chắc. Đặc biệt trong đám rước này, lệ quen là các tư nhân có ruộng đất nhiều hay những người làm ăn khá giả khi đi xa làng, ngoài việc gởi tiền về lo cúng tế, họ còn đua nhau làm những lá cờ rất to, bất kể kích thước mỗi lá cờ là một tờ trình về sự giàu có của họ nên chẳng ai chịu thua ai. Cờ phần nhiều may bằng nỉ màu, lại còn đính thêm những phần tượng trưng cho nông nghiệp như người đi cày với con trâu hoặc vài ba người đập đất, đi cấy... Ngoài ra, người ta còn thi nhau cả công việc làm cán cờ cho đáng giá, thành thử lá cờ hết sức nặng nề. Qua khỏi cánh đồng, đoàn rước còn phải qua một đoạn đường công hương là về đến đình. Đám rước đi vào cổng đình, Nông và Tý trực phải nhờ thêm hai mục đồng nữa phụ lực mới xô nổi đám trẻ con bu hai bên cổng. Sân đình kín mít người ta. Đây toàn là những người đội lễ vật đến cúng nên ai nấy đều khăn đóng áo dài tề chỉnh cả. Tuy không bảo nhau nhưng bọn mục đồng cảm thấy hãnh diện khi thấy cả làng ai cũng tỏ ra tôn trọng ngày lễ đặc biệt của chúng.

Mà thật thế, lễ rước mục đồng này là lễ rất quan trọng dù cho đó là quan to chức lớn đi chẳng nữa khi gặp đám rước cũng tránh ra một bên để cho đám rước đi chứ không thể nghênh ngang hống hách được, phép vua còn thua lệ làng là vậy. Những vị quan hay vợ quan nếu ra cái điều mình phụ mẫu chi dân lên tiếng nạt nộ thì bọn mục đồng có thể nổi lên ăn thua đủ chẳng coi vào đâu hết. Cho nên ai tới làm quan ở vùng này cũng đều tôn trọng cuộc lễ của đám người nghèo mạt quanh năm cơ cực, chỉ được có một ngày sướng thì họ phải sướng cho đã đời, rồi mai lại đầu tắt mặt tối vì công việc.

Đoàn rước dừng lại trong sân đình, người ta chỉ dạt ra chỉ vừa đủ cho đặt cái kiệu, phải khó khăn lắm Nông mới dọn được chỗ

đoàn, giao việc cho Tý trực. Nông đi ra sau đình, suốt buổi mai hò hét hấn thấy khô cổ quá, vục đầu vào gáo nước lạnh hấn ngược mắt nhìn trộm về phía nhà dọn. Hàng trăm mâm xôi nho nhỏ bày la liệt trên mấy bộ ván phần lớn còn bốc hơi nghi ngút, mỗi mâm kèm theo một con gà luộc, Nông chợt có ý nghĩ khôì hài mợc mạc. Cả một lũ gà không lông đang ấp trứng trong ổ. Hấn thấy đẹp mớ nước miếng ứa ra trong miệng lúc này có phần khó hơn đẹp toán người tràn vào hàng ngũ đám rước khi sáng. Cả đời chẵn trâu của bọn Nông chỉ có dịp này người ta mới dành phần ngon lành cho bọn chúng không phải là thừa thãi.

Toán người phục vụ cho buổi lễ đang lăng xăng mang những tể phẩm đặt lên những bệ thờ. Bọn chẵn trâu thích thú thấy mình được làm “sự chủ” trong khi những nhà tai mắt lại phải lo lui tới lăng xăng. Các chú mục đồng biết giá trị của mình ngày hôm nay nên không nói cười thô tục như mọi bữa. Tý trực và Nông thì thụp lạy trước bàn thờ làm lễ cáo với thần nhiệm vụ của mình đã chấm dứt. Trên các bệ thờ đã tràn ngập xôi với gà. Từ trước tới nay vị thần này cứng miệng không cho phép cúng heo hay trâu bò. Vì vậy sau khi cúng “lộc thần” không bị tăn mát một cách hợp pháp vào các cửa đàn anh trong làng. Điều này có làm cho các vị tiên chỉ, thứ chỉ trong làng có buồn đôi chút. Vị Trùm mục bái tăt xong, các mâm tể phẩm nhất tề bị triệt hạ. Nông nhìn các bạn, lòng rộn lên một nỗi vui mừng, nhưng khi trông ra thềm thấy bóng mặt trời đã xế chiều, hấn không nén được tiếng thở dài chua xót. Sau bữa tiệc thịnh soạn này, bọn chẵn trâu như hấn lại trở về làm bạn với con vật lừ đừ hôi hám. Cuộc sống quanh năm chỉ lần quần ăn uống nơi xó bếp rồi nghỉ ngơi ở chái chuồng trâu.

Ba gian đình được trải kín chiếu cả trong lẫn ngoài, từng nhóm mục đồng ăn uống nói cười vui vẻ, ở gian giữa các vị đàn anh trong làng tuy ngồi trước rượu thịt ê chề nhưng họ không dám

nhậu nhẹt tự nhiên đầy thắm quyền như các ngày lễ khác, ai nấy cảm thấy như mình đã xâm phạm quyền lợi của mục đồng. Ngày hôm nay theo tục lệ của làng chỉ có bọn mục đồng là có quyền ăn nói ở đây, chữ “ăn nói” được hiểu rất sát theo nghĩa đen, rất là “mục đồng”.



*Vui hội Tết xưa (Ảnh tư liệu)*